

Kaupunkiaktivismi, kesä 2016

Tila ja taide - Tapaus Space Invaders IV Espoon Matinkylässä

Leena Kuusisto (014141269)

Mia Puttonen (013865724)

Heini Salminen (014451920)

Eveliina Suomalainen (014445127)

Johdanto

Tämä raportti käsittelee *Kaupunkiaktivismi kaupunkien voimavarana* -hankkeeseen liittyvällä kurssilla tehtyä tutkimusta Space Invaders IV -tapahtumasta, joka järjestettiin Espoon Matinkylässä osoitteessa Elsankuja 2 2.-5.6.2016. Space Invaders on jokavuotinen taidetapahtuma, joka pyrkii tarjoamaan vaihtoehtoisia tapoja toimia kaupunkitilassa. Tapahtumassa haltuunotetaan tyhjiillään olevia kiinteistöjä ja tuodaan niihin paikkasidonnaisia nykytaideteoksia ja esityksiä. Taide halutaan tuoda ulos galleriasta tavalla, joka luo uudenlaisia yhteistyön ja toimimisen tapoja sekä on kaikille avointa.

Valitsimme Space Invaders -tapahtuman tutkimuksemme kohteeksi, koska se sopi mielestämme hyvin kurssin määritelmään kaupunkiaktivismista sekä yleisemmin *artivismista*. Halusimme tutkia tapahtumaa, joka on mahdollisimman omaehtoinen eikä virallisen tahon ohjaama. Emme ensisijaisesti halunneet Siivouspäivän tai Ravintolapäivän kaltaista tunnettua ja laajalle levinnyttä kaupunkikarnevaalia. Sen sijaan pidimme taiteen ja kaupunkitilan valtaamisen yhdistämisen ajatuksesta. Lisäksi oli tärkeää, että tapahtuma järjestettäisiin kurssin aikataulun puitteissa, jotta pääsisimme kokemaan ja havainnoimaan sitä itse. Teimme tutkimuksesta kirjallisen työn lisäksi videoraportin.

Tutkimuksessa tarkastelemme Space Invaders -tapahtuman roolia kaupunkiaktivismiin ja artivismiin näkökulmasta: sen syntyä, toteutusta, mahdollisuuksia ja haasteita. Oletuksemme on, että kaupunkiaktivismi synnyttää elävää ja luovaa kaupunkitilaa, joka voidaan nähdä kaupungin voimavarana. Halusimme tutkimuksellamme selvittää: millainen merkitys tyhjien tilojen uusiokäytöllä taiteen ja kulttuurin tarkoituksiin voi olla, ja mitä tällaisella kaupunkiaktivismilla voidaan kaupungissa edistää?

Taustakirjallisuus

Väliaikaistila tarkoittaa tyhjiillään ja/tai käyttämättömänä olevan tilan hyödyntämistä väliaikaisesti johonkin tarkoitukseen. Tila voidaan ottaa väliaikaiseen käyttöön virallisin keinoin, sopimalla tilan omistajan kanssa tilan käytöstä, tai valtaamalla tila. Useimmiten väliaikainen tilan käyttö eroaa tilan tyypillisestä käytöstä. Esimerkki väliaikaisesta tilasta voisi olla tyhjiillään olevan

vankilan käyttö näyttelytilana taideteoksille rajattuna ajankohtana. Väliaikainen tila antaa käyttämättömälle tilalle uuden merkityksen, tosin vain rajatuksi ajaksi. Väliaikainen tila tuleekin erottaa tilan uusiokäytöstä, jossa tyhjiillään ja käyttämättömänä olevan tilan potentiaali pyritään hyödyntämään, esimerkiksi käyttämällä tilaa uuteen tarkoitukseen. (Lehtovuori & Ruoppila 2012)

Tilan pysyvään uusiokäyttöön verrattuna väliaikaisia tiloja pidetään usein toissijaisina. Käytännössä tämä tarkoittaa väliaikaisen tilan olevan vain väliaikainen ratkaisu hyödyntää tilaa, jolle myöhemmin tulee jokin muu tarkoitus. Tila voi kuitenkin olla pysyvästi vain väliaikaisessa käytössä, tai jopa väliaikaista käyttöä varten suunniteltu. (Lehtovuori & Ruoppila 2012)

Artivismi, eli aktivistinen taide, on yhdistelmä kantaaottavaa taidetta ja aktivistista toimintaa. Artivismille on tyypillistä tuoda taide galleria- ja esitystilojen ulkopuolelle, esimerkiksi julkisiin tiloihin. Tyypillisesti artivismi tapahtuu kollektiivisina projekteina tai tapahtumina, mutta voi olla myös yksittäisen artistin teos. Artivismia voidaan pitää esimerkiksi tilan valtaamista väliaikaiseen taidekäyttöön, katutaide tai ympäristötaideteoksia. Artivismin juuret ovat poliittisesti ja yhteiskunnallisesti kantaaottavassa taiteessa. Sellaisenaan artivismi nähdään melko tuoreena ja laajana ilmiönä, joka pohjautuu uudenlaiseen aktivismiin, kuten 1990-luvun lopun antiglobalisaatioliikkeisiin, ilmastoaktivismiin ja vähemmistöjen oikeuksia ajaviin liikkeisiin. Artivismi kritisoi usein myös kapitalistista yhteiskuntaa ja kaupallisuutta.

Artikkelissaan *The limits of critique: 'artivism' and post-politics* Manuel Delgado (2013) toteaa artivismin eroavan perinteisestä poliittisesta ja kantaaottavasta taiteesta toimimalla sosiaalisen liikkeen tavoin, ottamalla kantaa julkisen tilan luonteeseen ja pyrkimällä "todelliseen" demokratiaan, kun taas perinteisellä poliittisella taiteella on puolestaan usein taustalla organisaatio tai ideologia (Delgado 2013). Delgado nostaa esiin etenkin artivismin yhteyden kysymykseen julkisesta tilasta. Tuomalla taiteen esimerkiksi kadulle tai valtaamalla rakennus taidekäyttöön, artivismi haastaa julkisten tilojen käyttöön liittyvät rajoitukset ja byrokratian kyseenalaistaen sen, kenelle julkinen tila kuuluu. Koska artivismi tapahtuu usein tilan ehdoilla, on sillä myös kontekstuaalinen ja interaktiivinen yhteys tilaan. Esimerkiksi kadulle maalattu taideteos elää tilan mukana, eikä sitä voi sellaisenaan siirtää toiseen ympäristöön.

Space Invaders IV Heterotopia -tapahtuman teemana ja teoreettisena lähtökohtana oli filosofi Michel Foucault'n (1984) ajatus heterotopioista. Heterotopia kuvaa sellaisia tiloja, jotka ovat samanaikaisesti sekä fyysisiä että mentaalisia. Tällaiset tilat ovat monikerroksellisia ja olemassa

vain suhteessa muuhun ympäristöön. Heterotopiaa voidaan suhteuttaa utopiaan, joka on täysin abstrakti tai ideaali käsitys maailmasta tai tilasta. Erottaakseen heterotopiaa ja utopiaa toisistaan, Foucault käyttää esimerkkinä peiliä: katsojan peilikuva on utopiaa, sillä kuva ei ole oikeasti olemassa, mutta peili on myös heterotopia, sillä se on samalla fyysinen esine, jonka avulla katsoja heijastaa kuvaansa. (Foucault 1984.) Space Invaders -tapahtumassa oleellista oli Foucault'n ajatus heterotopiasta paikkana, joka voi heijastaa monia muita tiloja. Teokset ikään kuin synnyttävät katsojalle uusia emotionaalisia ja konstruoituneita tiloja fyysisesti samassa paikassa.

Toteuttamistapa

Vierailimme tapahtumassa kolmena eri aikana: avajaisissa torstaina 2.6., perjantai-iltapäivänä 4.6. ja kahdesti päivässä esitettävän performanssin aikaan lauantaina 5.6. Vierailujen aikana havainnoimme, otimme valokuvia ja videokuvassimme. Lisäksi haastattelimme tapahtuman järjestäjiä, Eliisa Suvantoa ja Anna Jensenia, perjantaina 4.6. avokysymysten muodossa. Nauhoitimme haastattelun, ja käytämme osia siitä videossa sekä toki raportin aineistona. Kirjallisuutta ja muuta taustatietoa keräsimme verkkolähteistä sekä kurssin luennoista.

Kommunikoimme ryhmän kanssa pääosin pikaviestipalvelussa ja työskentelimme verkossa jaetun tekstidokumentin avulla sekä kasvokkaisissa tapaamisissa. Lopputyö on jaettu seuraavasti: Videossa käsitellään tilan tematiikkaa ja tekijöiden ajatuksia siitä sekä havainnollistetaan tilankäyttöä kuvallisesti: miten teokset on installoitu tilaan ja miltä siellä näyttää ja kuulostaa. Kirjallinen raportti taas keskittyy enemmän tapahtuman järjestämiseen ja sen haasteisiin.

Space Invaders, tila ja Espoon kaupunki

Space Invaders IV: Heterotopia -tapahtuma järjestettiin Espoossa sijaitsevassa entisessä maahanmuuttajalasten ja -nuorten opetustilassa, joka oli ennen tapahtumaa ollut jonkin aikaa tyhjillään. Space Invaders -tapahtuman ajan tilaa hyödynnettiin väliaikaisesti taidekäyttöön. Kaikki näyttelyn teokset olivat sekä kantaaottavia että yhteydessä näyttelytilaan. Yksi Space

Invadersin tavoitteista on kuraattorien Eliisa Suvannon ja Anna Jensenin mukaan antaa taiteilijoille mahdollisuus esittää taidetta ilman kustannuksia. Edellämainitut Space Invaders IV: Heterotopian piirteet sopivat hyvin artivismiin käsitteeseen, vaikka Eliisa Suvanto ja Anna Jensen eivät välttämättä miellä tapahtumaa suoraan artivismiksi, sillä heistä käsitteen synnyttämät mielikuvat eivät suoranaisesti vastaa sitä mitä he itse tekevät.

Suvanto ja Jensen päätyivät järjestämään Space Invaders -tapahtuman Espoossa, koska olivat saaneet edelliseen Otaniemessä järjestettyyn tapahtumaansa pienen apurahan. Raha kuitenkin saapui aikaisemman tapahtuman kannalta niin myöhään, että kuraattorit ja kaupunki sopivat, että se voidaan käyttää ensi vuoden tapahtumaan, jos sekin järjestetään Espoossa. Suvanto ja Jensen löysivät Helsingin Sanomissa julkaistun artikkelin kautta uuden KulttuuriEspoo2030-linjauksen, jonka mukaan Espoo haluaa muuttua nukkumalähiöstä kulttuurikaupungiksi, jonka asukkaat pääsevät itse luomaan kaupunkikulttuuria ja taidetta (HS 9.11.2015). Kaupungin tavoitteena on tukea nimenomaan väliaikaisia toimijoita ja tapahtumia sekä tehdä "rohkeita tilakokeiluja" (HS 9.11.2015). Linjauksesta innostuneina Suvanto ja Jensen pyysivät Espoon kaupungilta ehdotuksia mahdollisiksi tiloiksi. Neuvottelut kaupungin kanssa olivat kuitenkin pitkä ja haasteelliset. Lopulta aiemmin opetuskäytössä ollutta tilaa tarjottiin. Kuraattorit olivat tyytyväisiä tilaan, sillä he olivat alunperinkin ajatelleet koulua sen sopiessa hyvin Heterotopia-teemaan.

Suvannon ja Jensenin mukaan oli pettymys huomata, kuinka pitkä matka ideaalista strategiasta on käytäntöön. Kaupungeilla ei järjestäjien mukaan yleisestikään ole käsitystä alueensa kulttuuri-toimijoista, tyhjästä tiloista, niiden hallinnasta tai tällaisten omaehtoisten tapahtumien budjeteista. Suvannon ja Jensenin mukaan Espoon kaupunki oli esimerkiksi luvannut olla pyytämättä vuokraa, mutta ilmoitti myöhemmin 350 euron tilakäyttömaksusta, joka tällaisen omaehtoisen tapahtuman budjetille on järjestäjien mukaan todella suuri summa. Ylipäänsä tällaisen järjestelmän ylläpito, jossa kukaan "ei tiedä mistään mitään", vaikuttaa Suvannolle ja Jensenille kalliilta ja raskaalta.

Itse tapahtuma oli Suvannon ja Jensenin mukaan onnistunut ja antoi paljon sekä taiteilijoille että järjestäjille. Taiteilijat olivat onnistuneet vangitsemaan paikan ominaispiirteet ja tehneet taidetta tilan ehdoilla. Suvantoa ja Jensenia kiiteltiin tapahtuman avoimesta ja kansainvälisestä tunnelmasta sekä siitä, että taiteilijat pääsevät luomaan kollektiivisesti jotain uutta ja erilaista. Suvanto ja Jensen kokevat tapahtuman kollektiivisuuden ainutlaatuisiksi, sillä tapahtumassa

ollaan kaukana perinteisestä suomalaisten taidetapahtumien “pönöttämisestä” tai yleisesti kuvataiteen “yksilö on nero” -ajattelusta. Järjestäjät haluavat aina työskennellä taiteilijoiden kanssa yhdessä sekä pyrkivät siihen, että taiteilijat myös tapaavat toisiaan, työskentelevät keskenään ja keskustelevat teoksista matkan varrella. Jensen ja Suvanto huomasivat myös osallistujien kiinnostuksen ja innokkuuden heti avajaisten jälkeen. Järjestäjillä onkin haikeaa jättää tapahtumalle hyvästit, sillä sen aikana tehdään niin tiivistä yhteistyötä, että Jensenille ja Suvannolle syntyy voimakas side sekä paikkaan että taiteilijoihin. Seuraava Space Invaders järjestetään näillä näkymin Tampereella yhteistyössä paikallisen Hukkatila ry:n kanssa.

Johtopäätökset

Space Invaders hyödyntää julkista, käyttämätöntä tilaa taidekäyttöön ottaen samalla kantaa taiteeseen liittyvään kaupallisuuteen ja tilaan liittyvään byrokratiaan, mitä voi pitää erinomaisena esimerkkinä activismista. Tapahtuma antaa taiteilijoille mahdollisuuden toteuttaa teoksia, jotka eivät olisi mahdollisia esimerkiksi perinteisessä galleriassa tai museossa. Lisäksi Space Invadersin sijainti Espoon lähiössä tuo tapahtuman lähelle asuinyhteisöä ja tavallisia ihmisiä. Vaikka tulkintamme mukaan kyseessä on artistinen tapahtuma, on huomioitava myös tapahtuman toteuttajien ja yleisön käsitys tapahtumasta ja tapahtuman jättämä vaikutus.

Kaupungit ovat yleisesti huomanneet, että tyhjen tilojen väliaikaiskäyttöön liittyy suurta potentiaalia kaupunkikulttuurin edistämisen näkökulmasta. Itse paikan luonteella ja historialla on merkitystä artistisille tapahtumille, sillä teokset toimivat ikään kuin tilan tunnun välittäjinä. Väliaikaisuus, autenttisuus sekä paikan ja taideostosten välinen yhteys tekevät Space Invadersin kaltaisista tapahtumista kaupunkilaisille kiehtovia. Tyhjillään olevien kiinteistöjen luovuttaminen väliaikaistapahtumien käyttöön vaikuttaa periaatteessa yksinkertaiselta ja edulliselta tavalta tehdä kaupungista hauskenpi, luovempi ja mielenkiintoisempi paikka asua.

Tapaustutkimuksemme valossa näyttää kuitenkin siltä, että käytännössä tyhjen tilojen haltuunotto kulttuurille on haastavaa ja siihen liittyy vielä paljon byrokraatiaa. Vaikka Pasi Mäenpään (2016) esittämien tutkimustulosten mukaan byrokraatiaa pelätään

kaupunkitapahtumien järjestämisessä nykyään turhaan, osoittautui ainakin Space Invaders -tapahtuman tapauksessa haasteeksi kankea yhteistyö Espoon kaupungin kanssa.

Lähdeluettelo

Grindon, G. (2010). Art & Activism. *Art Monthly*, 333, 9-12.

Delgado, M. (2013). The limits of critique: 'artivism' and post-politics. Available from: <http://www.arxiulimen.com/wp-content/uploads/2013/01/LIMEN2.-The-limits-of-critique.pdf>, viewed 7 june 2016.

Foucault, M. (1984). *Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias*. Teoksesta *Architecture/ Mouvement/ Continuité*, alkuperäisteksti "Des Escape Autres, 1967, käänntäjä Jay Miskowiec. <http://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf> > 2.6.2016

Lehtovuori, P. & Ruoppila, S. (2012). Temporary Uses As Means of Experimental Urban Planning. *Serbian Architectural Journal* 4 (1), 29-53.

Mäenpää, P. (2016). Luento sarjassa Kaupunkiaktivismi kaupungin voimavarana, Helsingin yliopisto, 9.5.2016.

Paulavaara, P. (2015). Espoo pyristelee eroon maineestaan nukkumalähiönä - saattaa tarjota vanhoja ostareita taiteilijoille. *Helsingin Sanomat* 9.11.2015. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1446994177473> > 6.6.2016